

Politični zemljevid Slovenije

(Razvrščanje volilnih enot v skupine)

Politologi povsod po svetu posvečajo veliko pozornost volilnim študijam. V slovenskem prostoru zaradi znanih posebnosti celotnega političnega sistema volitvam doslej nismo pripisovali posebnega pomena. Zato nihče tudi ni čutil potrebe po empiričnih raziskavah volitev oziroma volilnega obnašanja. Z volitvami v začetku leta 1990, ki jih radi imenujemo *prve svobodne in demokratične*, pa smo se močno približali političnemu sistemu zahodnega tipa. Upravičeno lahko torej pričakujemo, da bodo volilne študije, zlasti njihov empirični del, po prvih negotovih korakih postale osrednja politološka tema tega desetletja.

Ta kratka študija je le del obsežnega projekta in zato nujno nedorečena. Njen namen je predvsem zbuditi zanimanje za podobne politološke raziskave pri nas.

Teoretični okvir

Celotnih volitev, zlasti če potekajo na vseh ravneh hkrati, seveda ni mogoče analizirati v eni sami študiji. Dodatne težave so tridomna sestava parlamenta, posebna vloga narodnosti v njem in zapleten volilni sistem.

Volitve so hkrati potekale na občinski, »mestni« (posebne DPS in republiški ravni. Parlamenti so na vseh treh ravneh sestavljeni iz treh zborov, med katerimi so velike razlike, nastopajo pa enakopravno. Za vsakega izmed treh vrst zborov je bil uporabljen drugačen volilni sistem. Nekoliko poenostavljeno bi jih lahko predstavili takole:

Poslanci v DPZ so bili izvoljeni po proporcionalnem volilnem sistemu z majhno prilagoditvijo, ki je bila v tem, da so volilci lahko volili tudi posamezne kandidate na listah strank in ne le stranke. Poudariti pa je treba, da bi bil posamezni kandidat izvoljen z individualnimi glasovi le, če bi jih zbral več kot stranka v celoti. V nasprotnem primeru glasovi pripadajo stranki kot celoti oziroma posredno nosilcu liste. Nihče izmed kandidatov ni bil izvoljen z individualnimi glasovi. Stranke pa so si nabrale precejšnji delež glasov z v javnosti znanimi in priljubljenimi osebnostmi.

Volitve so potekale po volilnih enotah, ki so združevale od dve do sedem občin. Glede na velikost volilne enote je bilo treba v posamezni izvoliti štiri do sedem poslancev. Ostanke glasov (stranka ne more imeti npr. dva in pol poslanca, kolikor bi ji pripadlo po deležu glasov, ki jih je dobila v volilni enoti – pol je v tem primeru ostanek) so se zbirali na republiški ravni. Stranke so nato dobile dodatne poslance iz posebnih, vnaprej predloženih list, po d'hondtovem sistemu (ki med drugim postavlja prag 2,5% glasov za stranko na republiški ravni, kot prag za vstop v parlament).

Dve volilni enoti od šestnajstih sta zajemali narodnostno mešani območji (italijansko in madžarsko). V primerjavi z drugimi volilnimi enotami je bilo treba v teh dveh izvoliti po enega predstavnika narodnosti, po potrebi tudi v dveh krogih. Dve mesti za predstavnike narodnosti sta bili v parlamentu vnaprej predvideni.

Poslanci v ZO so bili izvoljeni po večinskem sistemu. Za izvolitev je bila potrebna absolutna večina, zato so volitve potekale v dveh krogih. V vsaki enoti je bil tako izvoljen po en posameznik. O enoti in ne o občini govorimo, ker so bile večje občine razdeljene na več enot. Dve enoti sta bili vnaprej predvideni za predstavnika narodnosti. Kandidatom se na volitvah ni bilo treba javno strankarsko opredeliti.

Poslanci v ZZZD so bili izvoljeni po večinskem sistemu. Za izvolitev je bila potrebna relativna večina, zato so volitve potekale v enem krogu. Izvedene so bile po panogah z neenakim številom poslancev – večje panoge so zajemale več enot, v katerih se voli po en poslanec. Dve enoti sta bili vnaprej predvideni za predstavnika narodnosti. Kandidatom se na volitvah ni bilo treba javno strankarsko opredeliti.

Vzporedno z doslej opisanimi volitvami so potekale tudi volitve za *predsednika predsedstva in člane predsedstva* Republike Slovenije. Predsednik je bil izvoljen v dveh krogih po načelu absolutne večine na republiški ravni. V prvem krogu so volilci izbirali med štirimi kandidati, v drugem pa med dvema. Člani predsedstva so bili izvoljeni v enem krogu po načelu relativne večine na republiški ravni. Volilci so volili štiri kandidate izmed dvanajstih.

V analizi se nam zdi smiselno *upoštevati le republiško raven volitev*. Na republiški ravni so nastopale vse stranke. Najpomembnejša vprašanja, ki so se pojavljala v predvolilnem boju, so zadevala prihodnost republike kot celote. Tudi programi strank so poudarjali predvsem globalna vprašanja. Najmarkantnejše osebnosti iz posameznih strank so nastopale kot kandidati za republiško skupščino. Večji del propagande strank in medijske pozornosti je veljal volitvam v republiško skupščino. Poleg tega predstavlja republiška skupščina vrhovno oblast na ozemlju Republike Slovenije. Zaradi vsega tega je verjetno upravičeno trditi, da so se volilci najbolj premišljeno odločali, ko so volili na republiški ravni.

Na republiški ravni se nam zdi *najbolj smiselno analizirati volitve v DPZ*. Prvi in odločilni argument je, da so bile to edine prave strankarske volitve. Volilci so izbirali predvsem med strankami oziroma njihovimi programi. Na volitvah v ZO in ZZZD so kot kandidati nastopali posamezniki, ki se jim ni bilo treba strankarsko opredeliti. Drugi argument je volilni sistem. Le za volitve v DPZ je bil uporabljen proporcionalni sistem, ki edini omogoča volilcu izraziti svojo strankarsko opredelitev. Upravičeno lahko domnevamo, da v večinskem sistemu volilec ne izbere »svoje« stranke, temveč tisto od dveh strank, ki imata realne možnosti za zmago, ki ji manj nasprotuje. Tretji argument je, da usoda DPZ verjetno ni vprašljiva, kar nikakor ne velja za npr. ZZZD. Zaznati je mogoče težnje, da bi DPZ prevzel odločilno vlogo pri razpravljanju in odločanju o najpomembnejših vprašanjih.

Volilne rezultate v republiški DPZ je na prvem koraku smiselno *analizirati po volilnih enotah*. Volilne enote so bile namreč baza za izvolitev poslancev. Določanje meja volilnih enot v marsičem vnaprej odloči izide volitev. V analizi bomo upoštevali le 14 volilnih enot, ker je iz povedanega razvidno, da se volilni enoti na narodnostno mešanih območjih pomembno razlikujeta od drugih.

V analizo se nam zdi smiselno vključiti *le stranke, ki so prišle v parlament*. Torej stranke, ki so na republiški ravni zbrale vsaj 2,5% glasov. Te stranke so kandidirale v vseh volilnih enotah. V času svojega delovanja v parlamentu bodo v središču pozornosti. In nenazadnje: če volilni sistem zanemari stranke, ki na republiški ravni zberejo pod 2,5% glasov, potem tudi nas ne zanimajo preveč. Tako smo v analizo vključile le devet strank: *SZS* (Socialistično zvezo Slovenije), *ZKS-SDP* (Zvezo komunistov Slovenije – Stranko demokratične prenove), *ZSMS-LS* (Zve-

zo socialistične mladine Slovenije – Liberalno stranko), SDZ (Slovensko demokratično zvezo), SOS (Slovensko obrtniško stranko), ZS-ZEL (Zelene Slovenije – Zelene), SKD (Slovenske krščanske demokrate), SKZ (Slovensko kmečko zvezo) in SDZS (Socialdemokratsko zvezo Slovenije).

Takoj se nam lahko zastavijo pomembna vprašanja: *ali se rezultati volitev razlikujejo po volilnih enotah, kakšne so razlike glede na posamezno stranko, katere volilne enote so si podobne med seboj in katere različne, kakšna je teritorialna razporeditev podobnih in različnih enot, kako lahko razlike in podobnosti pojasnimo...*

V tej študiji se bomo torej osredotočili na volitve v DPZ republiške skupščine po štirinajstih volilnih enotah in skušali odgovoriti vsaj na del navedenih vprašanj.

Za odgovore na zastavljena vprašanja potrebujemo podatke, ki bodo kar najbolje opisali značilnosti posameznih volilnih enot glede volitev v republiški DPZ. Preden začnemo z analizami, smo dolžni podatke opisati.

Opis podatkov

Značilnosti posamezne volilne enote glede nakazanih vprašanj vsekakor najbolje opisujejo sami rezultati volitev v posameznih enotah. Analizirali bomo torej tako imenovane trde podatke, ki v primerjavi z mnenjskimi veljajo za mnogo bolj zanesljive in veljavne (če ne bi bili taki, volitve ne bi imele smisla). Glede na mersko raven gre za številske podatke, primerne tudi za celovitejše analize. Poudarjati je treba še, da podatki opisujejo celotno populacijo in ne le naključni vzorec iz nje, kar iz rezultatov analiz izključuje naključne vzorčne vplive.

Za vsako izmed štirinajstih volilnih enot smo tako zbrali deleže glasov, ki so jih v tej volilni enoti dobile posamezne izbrane stranke (tiste, ki so prišle v parlament). Delež glasov nam pove, kolikšni del vseh oddanih veljavnih glasov predstavljajo oddani veljavni glasovi za konkretno stranko. Deleži glasov so zaokroženi na dve decimalni mesti. Ker smo izbrali samo devet strank, v vseh volilnih enotah pa jih je kandidiralo več (vsaj 11), nobena spremenljivka ni linearna kombinacija drugih.

Spremenljivk nismo standardizirali. Tako bodo imele v analizah spremenljivke z višjimi vrednostmi večjo težo. To pa iz vsebinskih razlogov tudi želimo. Poleg tega so tudi nestandardizirane spremenljivke popolnoma primerljive med seboj, saj so vse izražene v istih enotah.

Enote analize so torej volilne enote (14). Spremenljivke so deleži glasov za posamezne stranke (9).

Variabilnost volilnih rezultatov

Seveda nas najprej zanima, ali so se volilni rezultati glede na posamezne stranke po enotah analize sploh razlikovali med seboj. Če se niso, je rezultat na republiški ravni enak rezultatu v kateri koli volilni enoti in nikakršne analize nimajo smisla. Če pa po volilnih enotah rezultati varirajo, ostanejo odprta vsa navedena vprašanja.

Variiranje rezultatov po volilnih enotah predstavljamo v naslednji tabeli za vsako stranko posebej. Če bi bili volilni rezultati po enotah enaki, bi bila vrednost koeficientov variacije (V) blizu nič. Koeficient variacije nam pove, kolikšni delež

aritmetične sredine (μ) predstavlja standardni odklon (σ). V zadnjem stolpcu tabele smo razvrstili koeficiente variacije.

stranka	μ	V	R
SZS	5.28	19.51	2
ZKS-SDP	17.46	20.05	3
ZSMS-L	14.37	26.86	5
SDZ	9.45	39.79	8
SOS	3.43	27.11	6
ZS-ZEL	8.98	15.92	1
SKD	13.06	24.73	4
SKZ	13.10	37.71	7
SDZS	7.14	46.92	9

Iz tabele je jasno razvidno, da se koeficienti variacije razlikujejo od nič. Večji koeficient pri posamezni stranki pomeni, da so se deleži glasov za to stranko med enotami bolj razlikovali. Analizo je torej smiselno nadaljevati.

Najnižji rang (najmanjše razlikovanje deležev po volilnih enotah) najdemo pri ZS-ZEL, največji pa pri SDZS. Videti je, da se deleži bolj razlikujejo pri novejših strankah. To ne velja za ZS-ZEL, ki so v vsej Sloveniji naleteli na približno enak odziv. Opozoriti je treba tudi, da imata SZS in ZKS-SDP drugi in tretji najnižji rang.

Hkrati je iz tabele tudi razvidno, kolikšni delež glasov bi dobile stranke na republiški ravni brez kakršnih koli popravkov in ob pogoju, da so volilne enote enako zastopane. Aritmetična sredina (μ) namreč predstavlja povprečje deležev za posamezno stranko po enotah.

Nadaljevanje analize

Ker se deleži glasov, ki so jih dobile stranke po volilnih enotah, razlikujejo, je smiselno nadaljevati z analizo. Informacija, da se deleži razlikujejo, ne more zado- stiti naši radovednosti.

Da bi dobili odgovore na zastavljena vprašanja, bomo morali poseči po meto- dah za multivariantno analizo podatkov. Vsaka volilna enota je namreč opisana z devetimi spremenljivkami, ki jih želimo upoštevati vse hkrati. Zavedati pa se moramo, da imamo opravka s populacijo in ne z naključnim vzorcem.

Glede na zastavljena vprašanja in vse lastnosti podatkov menimo, da so meto- de za razvrščanje v skupine za nas najprimernejša analitična metoda. Uporabljene metode so natančno opisane v *Ferligoj 1982 in 1989 in Jug 1988 in 1989*.

Razvrščanje v skupine

Metode za razvrščanje v skupine nam omogočijo razdeliti opazovane objekte tako, da bodo v posameznih skupinah objekti, ki so si med seboj čim bolj podobni in, da bodo v različnih skupinah objekti, ki so si čim bolj različni. Metode ne zahtevajo slučajnega vzorca, kar je za nas posebej pomembno.

Objekte moramo opisati z določenimi značilnostmi, po katerih jih nato razvrš-

čamo. V našem primeru so objekti volilne enote (14 enot), opisani pa so z deleži, ki so jih izbrane stranke dobile v teh volilnih enotah (9 spremenljivk). Pričakujemo torej lahko, da bodo v posameznih skupinah volilne enote, v katerih so izbrane stranke dobile podoben delež glasov. Poudarjamo, da upoštevamo vse izbrane stranke hkrati!

Poznamo več vrst metod za razvrščanje v skupine. Smiselno jih je izbirati glede na zastavljeni problem. V našem primeru je najprimerneje začeti s *hierarhičnimi metodami*.

Rezultati razvrščanja s hierarhičnimi metodami

Izbrali smo metodi povprečne povezanosti v skupinah in povprečne povezanosti med skupinami ter minimalno, maksimalno in Wardovo metodo. Z vsako izmed izbranih metod smo objekte razvrščali dvakrat: enkrat je bila kot mera različnosti uporabljena evklidska razdalja, drugič pa kvadrat evklidske razdalje. *Razvrstitev je bila za posamezno metodo enaka ne glede na mero.* To je pri uporabi enakovrednih mer in minimalne ali maksimalne metode tudi običajen rezultat. Vsekakor pa tudi pri drugih metodah želimo, da se razvrstitve ne bi spreminjale, če med merami različnosti ni glede na problem upoštevanja vrednih vsebinskih razlik.

Kakor smo pričakovali, se je *minimalna metoda obnesla najslabše*. Prišlo je do priključevanja po ene skupine (objekta) k novi skupini v vsakem koraku; torej do *veriženja*. Rezultatov minimalne metode zato od te točke dalje *ne bomo upoštevali*.

Metode *povprečne povezanosti med skupinami in v skupinah* ter *Wardova metoda* so dale *enako končno razvrstitev*. Ta razvrstitev se *razlikuje od razvrstitve*, dobljene z *maksimalno metodo* le za dva objekta. Vse štiri metode so dale razvrstitev v *tri skupine*, od katerih je *prva* v vseh primerih *enaka*. Dva objekta, ki sta pri prvih treh metodah v *tretji skupini*, sta pri uporabi *maksimalne metode* razvrščena v *drugo skupino*.

Dobili smo torej tri skupine volilnih enot, od katerih je prva enaka ne glede na metodo združevanja. V prvi skupini so naslednje volilne enote:

prva skupina: 1., 3., 5., 8. in 14. volilna enota

V drugi in tretji skupini je večina volilnih enot enaka ne glede na metodo združevanja. Dve volilni enoti sta pri uporabi maksimalne metode razvrščeni v drugo skupino, pri uporabi vseh drugih pa v tretjo skupino:

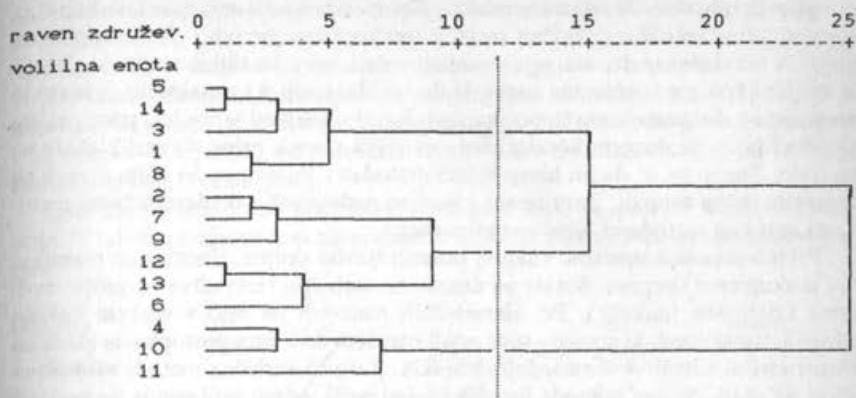
druga skupina: 2., 6., 7., 9. in (12. ter 13.) volilna enota

tretja skupina: 4., 10., 11. in (12. ter 13.) volilna enota

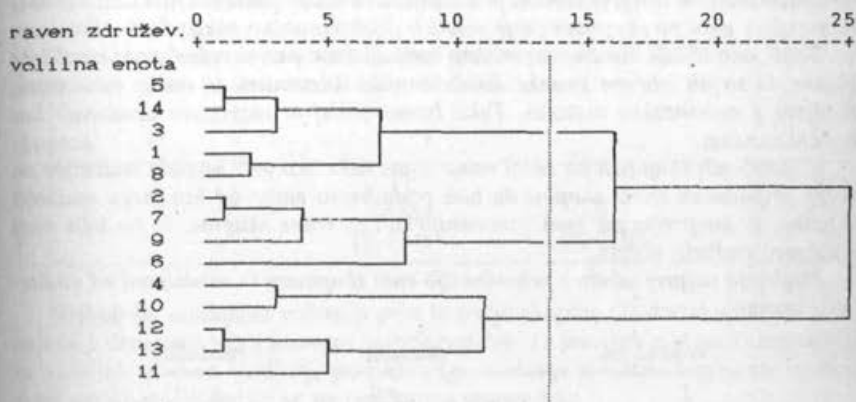
V nadaljevanju želimo prikazati potek združevanja z maksimalno in Wardovo metodo, torej metodama, ki dasta deloma različne rezultate. Bralec si lahko sam ustvari sodbo o podobnosti oziroma različnosti posameznih volilnih enot ter o različnosti poteka združevanja. V zgornjem delu dendrogramov je namreč narisana lestvica, ki meri raven združevanja. Enoti, združeni na nižji ravni, sta si bolj podobni. Navpična prekinjena črta prikazuje, kje je po našem mnenju treba prekiniti združevanje.

Pregled obeh dreves združevanja nam med drugim pokaže, da so koraki pri obeh metodah vse do osmega koraka isti. V osmem koraku pa se pri maksimalni metodi skupina (12, 13) združi s skupino (6), pri Wardovi metodi pa s skupino (11). Deveti korak je nato zopet identičen, deseti in enajsti pa sta pogojena z razliko v osmem koraku.

MAKSIMALNA METODA

WARDOVA METODA

Celotni postopek hierarhičnega razvrščanja (dve razdalji med enotami in štiri metode) smo ponovili z manjšim številom spremenljivk. Izločili smo podatke za SZS (nizke vrednosti in nizek koeficient variacije), za SOS (najnižje vrednosti) in za ZS-ZEL (najnižji koeficient variacije). V vseh ponovitvah smo z istimi metodami dobili iste razvrstitve. Sklepamo lahko, da deleži glasov za te stranke na razvrstitvah ne vplivajo odločilno. Kljub temu pa jih ne bomo izločili predvsem zaradi kasnejših analiz. Zavedati se moramo, da lahko volilci teh strank ob prehajanju volilcev popolnoma spremenijo razvrstitev. Poleg tega so tudi deleži glasov za vsako od teh strank analitično pomembni in jih ne moremo preprosto dati v isti koš.

Glede na vse rezultate lahko trdimo, da smo dobili stabilno razvrstitev v tri

skupine. Skupine očitno niso jasno ločene med seboj (minimalna metoda), čeprav so dovolj ločene (metoda povprečja med skupinami) in notranje kohezivne (povprečja v skupinah in Wardova metoda). Če upoštevamo samo notranjo kohezivnost, dobimo nekoliko drugačen rezultat (maksimalna metoda). Prva skupina ne dopušča nikakršnega dvoma, saj je enaka ne glede na uporabljen metodo. Druga in tretja skupina sta večinoma enaki, le dve volilni enoti sta z maksimalno metodo razvrščeni v drugo namesto tretjo skupino. Enoti sta si med seboj zelo podobni, saj se združita že na drugem koraku. Šele na višjih ravneh pride do razlik glede na metodo. Znano pa je, da pri hierarhičnih metodah združevanja na višjih ravneh ne moremo vedno zaupati. Zato bomo z analizo nadaljevali z nehierarhičnimi metodami oziroma metodami lokalne optimizacije.

Pri teh metodah moramo vnaprej poznati število skupin. Enote nato premikamo iz skupine v skupino, dokler ne dosežemo najboljše razvrstitve (najnižje vrednosti kriterijske funkcije). Pri hierarhičnih metodah pa smo v vsakem koraku združili dve skupini, ki sta nato tudi ostali združeni do konca postopka ne glede na ustreznost te združitve v naslednjih korakih. Zato hierarhične metode niso zanesljive na višjih ravneh, metode lokalne optimizacije pa teh problemov ne poznajo in zato na splošno dajo boljše rezultate.

Rezultati razvrščanja z metodo voditeljev

Že v drugi ponovitvi postopka so se voditelji ustalili. To kaže na veliko stabilnost razvrstitve. V drugi ponovitvi je kriterijska funkcija padla z 876.72 na 517.64. Razvrstitev enot po skupinah pa je ostala v obeh korakih enaka.

Tako smo dobili končno razvrstitev volilnih enot v tri skupine glede na deleže glasov, ki so jih izbrane stranke dobile v njih. Razvrstitev je enaka razvrstitvi, dobljeni z maksimalno metodo. Tako bomo odslej to razvrstitev upoštevali kot končni rezultat.

O dobljenih skupinah pa sedaj vemo zopet nekoliko več. Metoda voditeljev pa poleg pripadnosti enote skupini da tudi oddaljenost enote od končnega voditelja skupine, tj. povprečja po vseh spremenljivkah za enote skupine, in razdalje med končnimi voditelji skupin.

Poglejmo najprej tabelo s pripadnostjo enot skupinam in razdaljami od voditeljev skupin:

<i>volilna en.</i>	<i>skupina</i>	<i>razdalja</i>
1	1	6.303
2	2	4.451
3	1	6.814
4	3	5.996
5	1	2.251
6	2	7.521
7	2	4.779
8	1	4.223
9	2	8.517
10	3	5.811
11	3	8.377
12	2	6.089
13	2	6.260
14	1	4.546

Razdalje niti niso pretirano velike niti se med seboj preveč ne razlikujejo. S prekinjeno črto so podčrtane vrstice, v katerih najdemo enote, ki so najmanj oddaljene od voditelja posamezne skupine. Te enote so *najboljši realni predstavniki svojih skupin* (voditelji so izračunani in ne realni predstavniki). Najmanjša razdalja sploh je med voditeljem prve skupine in peto volilno enoto.

Dodatno pozornost lahko posvetimo dvanajsti in trinajsti enoti. Iz tabele je razvidno, da se obe od voditelja druge skupine ne razlikujeta bolj kot druge enote v tej skupini. Nasprotno: od preostalih štirih enot v tej skupini se dve od voditelja razlikujeta bolj, dve pa manj.

Izračunamo lahko tudi povprečno razdaljo v vsaki skupini ter koeficient variacije. V tabeli navajamo tudi najmanjšo in največjo razdaljo ter število enot v skupini.

skupina	μ	V	min.	maks.	N
1. skupina	4.83	37.68	2.25	6.81	5
2. skupina	6.27	24.88	4.45	8.52	6
3. skupina	6.73	21.25	5.81	8.38	3

Iz tabele je razvidno, da so v prvi skupini povprečno najmanjše razdalje. Čeprav je koeficient variacije velik, je največja razdalja enaka povprečni v drugih dveh skupinah. Druga in tretja skupina se po vseh statistikah ne razlikujeta pomembno. Kot najbolj kohezivna izstopa torej prva skupina. Za nobeno izmed preostalih dveh pa ne moremo trditi, da ni kohezivna.

Prav tako pomembne so razdalje med posameznimi voditelji skupin. Pokažejo nam, kako dobro so skupine ločene med seboj.

skupina	1	2	2
1	0.0		
2	10.5584	0.0	
3	15.4249	11.7196	0.0

Najbolj sta oddaljena voditelja prve in tretje skupine. Ti dve skupini sta torej najbolj ločeni med seboj oziroma najbolj različni. Ta podatek si je treba zapomniti za nadaljnje analize. Voditelja prve in druge ter druge in tretje skupine sta opazno manj oddaljena. Razdalji se ne razlikujeta pomembno.

Sedaj vemo o volilnih enotah že marsikaj: z vsemi metodami smo dobili tri skupine med seboj podobnih volilnih enot; skupine so predvsem notranje kohezivne in manj jasno ločene med seboj; prva skupina je najbolj stabilna in najbolj kohezivna; največje razlike obstajajo med prvo in tretjo skupino: druga skupina je enako oddaljena od prve in tretje.

Ne vemo pa še, kaj je za posamezne skupine značilno oziroma kaj je tisto, kar jih med seboj loči. Zato bomo raziskavo nadaljevali z analizo posameznih skupin.

Analiza skupin

Čeprav imamo razvrstitev z 12. in 13. volilno enoto v drugi skupini za končni rezultat razvrščanja, bomo pri vsakem prikazu upoštevali tudi možnost, da sta ti

dve volilni enoti v tretji skupini. Poudarjamo pa, da se nam zdi ta možnost manj verjetna. Enoti bomo v prikazih pripadnosti skupini navajali v drugi in tretji skupini, vendar v oklepajih. Vse tabele s statistikami bodo v dveh ločenih delih vsebovale informacije o obeh razvrstitvah.

Poglejmo najprej, katera območja obsegajo volilne enote, razporejene v posamezne skupine. V vsaki skupini navajamo tudi skupno število poslanskih mest, ki pripadajo volilnim enotam v tej skupini.

Prva skupina

– 1. volilna enota: območje občin *Ljubljana Bežigrad, Ljubljana Center in Ljubljana Šiška*. Pripada ji 7 poslanskih mest.

– 3. volilna enota: območje občin *Cerknica, Grosuplje, Kočevje, Ljubljana Vič-Rudnik, Logatec, Ribnica in Vrhnika*. Pripada ji 7 poslanskih mest.

– 5. volilna enota: območje občin *Ilirska Bistrica, Izola, Koper, Piran, Postojna in Sežana*. Pripada ji 5 poslanskih mest.

– 8. volilna enota: območje občin *Dravograd, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem in Slovenj Gradec*. Pripadajo ji 3 poslanska mesta.

– 14. volilna enota: območje občin *Brežice, Hrastnik, Krško, Sevnica, Trbovlje in Zagorje ob Savi*. Pripada ji 5 poslanskih mest.

Skupini pripada 27 poslanskih mest.

Druga skupina

– 2. volilna enota: območje občin *Domžale, Kamnik, Litija in Ljubljana Moste-Polje*. Pripada ji 7 poslanskih mest.

– 6. volilna enota: območje občin *Ajdovščina, Idrija, Nova Gorica in Tolmin*. Pripada ji 5 poslanskih mest.

– 7. volilna enota: območje občin *Jesenice, Kranj, Radovljica, Škofja Loka in Tržič*. Pripada ji 7 poslanskih mest.

– 9. volilna enota: območje občin *Maribor in Pesnica*. Pripada ji 7 poslanskih mest.

[– 12. volilna enota: območje občin *Celje, Laško, Slovenske Konjice, Šentjur pri Celju in Šmarje pri Jelšah*. Pripada ji 6 poslanskih mest.

– 13. volilna enota: območje občin *Mozirje, Velenje in Žalec*. Pripadajo ji 4 poslanska mesta.]

Skupini pripada 26 (+10) poslanskih mest.

Tretja skupina

– 4. volilna enota: območje občin *Črnomelj, Metlika, Novo mesto in Trebnje*. Pripadajo ji 4 poslanska mesta.

– 10. volilna enota: območje občin *Gornja Radgona, Lendava, Ljutomer in Murska Sobota*. Pripada ji 5 poslanskih mest.

– 11. volilna enota: območje občin *Lenart, Ormož, Ptuj in Slovenska Bistrica*. Pripada ji 6 poslanskih mest.

[– 12. volilna enota: območje občin *Celje, Laško, Slovenske Konjice, Šentjur pri Celju in Šmarje pri Jelšah*. Pripada ji 6 poslanskih mest.]

– 13. volilna enota: *območje občin Mozirje, Velenje in Žalec. Pripadajo ji 4 poslanska mesta.*

Skupini pripada 15 (+10) poslanskih mest.

Vzroke, zaradi katerih sodijo celotni geografski deli v posamezne skupine, puščamo v tej študiji ob strani. Ob drugi priložnosti pa nameravamo razvrstitev pojasniti s sociodemografskimi podatki in zgodovino teh območij. Bralec bo s pomočjo zemljevida v prilogi zlahka prišel do določenih spoznanj...

Nas pa ta trenutek bolj zanima, kaj je značilno za posamezne skupine. Ali če postavimo vprašanje bolj neposredno, kakšne deleže glasov so dobile stranke v posameznih skupinah.

Zapisali smo že, da vrednosti končnih voditeljev skupin predstavljajo povprečja za vse spremenljivke, izračunana za enote posamezne skupine. Vrednosti voditelja posamezne skupine torej predstavljajo povprečne deleže glasov za posamezne stranke v tej skupini (μ). Vedeti pa moramo tudi, kako dobro povprečje predstavlja posamezne deleže. Zato smo izračunali še koeficient variacije (V). Obe statistiki smo izračunali tudi na celotni populaciji volilnih enot. Tako lahko za posamezno stranko primerjamo povprečje v posamezni skupini s povprečjem na vseh enotah. Zlahka lahko razberemo, ali je za neko skupino značilno podpovprečno ali nadpovprečno glasovanje za neko stranko. Prav tako lahko za posamezno stranko primerjamo koeficient variacije v posamezni skupini s koeficientom variacije na vseh enotah. Praviloma bi morali biti koeficienti variacije v skupinah manjši kot na populaciji, saj v skupine združujemo podobne enote in se zato deleži glasov za posamezne stranke v skupinah ne bi smeli razlikovati bolj kot v populaciji. V zgornjem delu tabele navajamo statistike za končni rezultat razvrščanja, v spodnjem pa za primer, da sta 12. in 13. enota v tretji skupini.

stranke	prva skupina		druga skupina		tretja skupina		vse skupine	
	μ	V	μ	V	μ	V	μ	V
SZS	6.00	20.67	4.93	16.23	4.78	8.37	5.28	19.51
ZKS-SDP	20.92	14.82	15.26	7.34	16.10	19.75	17.46	20.05
ZSMS-L	14.66	13.57	16.92	16.96	8.79	16.27	14.37	26.86
SDZ	13.65	14.94	7.49	18.42	6.38	47.81	9.45	39.79
SOS	2.99	36.45	3.89	16.71	3.22	30.43	3.43	27.11
ZS-ZEL	8.59	14.67	9.49	18.76	8.60	10.93	8.98	15.92
SKD	11.02	14.16	13.31	19.76	15.95	29.72	13.06	24.73
SKZ	10.08	26.29	12.28	35.59	19.79	11.32	13.10	37.71
SDZS	4.49	21.16	9.33	30.33	7.16	61.03	7.14	46.92
SZS			5.18	15.83	4.64	10.13		
ZKS-SDP			15.13	9.32	15.86	14.38		
ZSMS-L			17.86	17.36	11.30	32.30		
SDZ			7.37	21.71	6.92	34.25		
SOS			4.13	16.71	3.30	21.51		
ZS-ZEL			9.36	22.86	9.05	12.60		
SKD			13.26	23.60	14.93	25.45		
SKZ			9.82	27.80	18.76	11.35		
SDZS			9.63	33.64	7.79	44.67		

Iz tabele lahko povzamemo, v katerih skupinah so posamezne stranke dobile največje deleže glasov in najnižje deleže glasov. Tako lahko zvmemo, kaj je značilno za posamezne skupine. Poglejmo rezultate po skupinah za končno razvrstitev.

V prvi skupini so največje deleže glasov dobile SZS, ZKS-SDP in SDZ, najniž-

je deleže pa SOS, SKD, SKZ in SDZS. V tej skupini imajo najnižje koeficiente variacije ZSMS-LS, SDZ, SKD in SDZS. Za te štiri stranke so glasovi volilcev najmanj variirali. *Prevelika koeficienta variacije* pa imata SZS in SOS. Za to skupino je torej značilno *neposredno nasprotje štirih močnih strank: ZKS-SDP in SDZ z najvišjima deležema glasov in SKD ter SKZ z najnižjima deležema glasov. Velik delež glasov je dobila tudi ZSMS-LS.*

V drugi skupini so največje deleže glasov dobile ZSMS-LS, SOS, ZS-ZEL in SDZS, najnižji delež pa SDZ. *Najnižja koeficienta variacije* imata ZKS-SDP in SOS, *prevelikega* pa ZS-ZEL. Za to skupino je od *močnih strank značilna ZSMS-LS*, od *šibkih pa SOS, ZS-ZEL in SDZS. Velik delež glasov je dobila tudi ZKS-SDP. SKD in SKZ sta dobili komaj nekaj večja deleža kot v prvi skupini.*

Med prvo in drugo skupino obstajajo neposredna nasprotja glede na SDZ, SOS in SDZS. Opozarjamo, da znaša absolutna razlika pri SOS le okoli 1, vendar je ta stranka povsod dobivala zelo malo glasov. Pri drugih strankah ni večjih absolutnih razlik.

V tretji skupini sta največja deleža dobili SKD in SKZ, najmanjša pa ZSMS-LS in SDZ. *Najnižje koeficiente variacije* imajo SZS, ZS-ZEL in SKZ, *prevelike* pa SDZ, SOS in SDZS. Za to skupino je značilno neposredno nasprotje *treh močnih strank: ZSMS-LS z nizkim deležem, SDZ z najnižjim deležem ter SKD in SKZ z visokima deležema.*

Ugotovili smo že, da sta si najbolj različni tretja in prva skupina (metoda voditeljev). V vsebinskem smislu gre za *neposredno nasprotje med najvišjimi in najnižjimi deleži za SDZ, SKD in SKZ. Značilna je še velika razlika v deležu za ZSMS-LS in opazna razlika za ZKS-SDP. Videti je, da so prav te stranke najbolj pomembne za dobljeno razvrstitev. Najverjetneje zaradi visokih vrednosti spremenljivk in velikega variiranja.*

Med drugo in tretjo skupino obstaja *neposredno nasprotje v smislu najvišjega in najnižjega deleža le za ZSMS-LS.*

Seveda je zgornja interpretacija le »vzorec«. Vsakdo lahko sam s pomočjo tabele najboljše razčleni dobljeno razvrstitev. Prav tako prepuščamo radovednejšim bralcem interpretacijo razvrstitve, kjer sta »sporni« enoti v tretji skupini. Sami nismo našli nobenih pomembnejših razlik med razvrstitvama.

Doslej smo interpretirali absolutne deleže glasov, ki jih je dobila posamezna stranka. To je verjetno tudi interpretacija, ki je v skladu z naravo podatkov. Razlika enega odstotka na volitvah navadno nima posebnega pomena, kar nikakor ne velja za razliko, denimo, desetih odstotkov. Problem pa je v tem, da so majhne stranke, kot je na primer SOS, dobivale povprečno le okoli tri odstotke glasov. V tem primeru je en odstotek velika razlika glede na variiranje podatkov. Če želimo zvedeti, koliko se glasovi za stranke relativno razlikujejo po skupinah, moramo podatke standardizirati.

V naslednji tabeli so deleži glasov, ki so jih dobile posamezne stranke v posameznih skupinah volilnih enot, izraženi v standardnih odklonih od aritmetične sredine. To pomeni, da vrednosti okoli nič pomenijo povprečje, negativne vrednosti okoli ena delež nizko pod povprečjem in visoke vrednosti okoli ena delež visoko nad povprečjem. Če bi vse stranke dobro členile skupine, bi vrednosti pri vsaki znašale približno nič, ena in minus ena. Opozarjamo, da vrednosti niso popolnoma natančne, saj smo standardizirali voditelje skupin, ne pa izhodiščnih podatkov. V spodnjem delu tabele so zopet navedeni rezultati za razvrstitev, kjer sta 12. in 13. enota v tretji skupini.

	SZS	ZKSSDP	ZSMS L	SZS	SOS	ZS ZEL	SDK	SKZ	SDZS
1. sk.	1.14	1.14	0.28	1.14	-0.80	-0.58	-0.97	-0.78	-0.03
2. sk.	-0.46	-0.70	0.82	-0.43	1.12	1.15	0.04	-0.34	0.96
3. sk.	-0.68	-0.43	-1.11	-0.71	-0.31	-0.56	1.02	1.12	0.96
1. sk.	1.06	1.14	0.01	1.15	-0.81	-1.05	-1.04	-0.55	-0.08
2. sk.	-0.13	-0.68	0.99	-0.51	1.11	0.92	0.09	-0.60	0.89
3. sk.	-0.92	-0.45	-0.100	-0.63	-0.29	0.12	0.94	1.15	0.18

Interpretacija razvrstitve je sedaj mnogo lažja, hitro pa nas lahko zanese, da pozabimo na vsebinski vidik in damo poudarek strankam, ki so dobile komaj omembe vreden delež glasov. Tako obstaja na primer velika razlika med relativnim deležem glasov za SOS v drugi in tretji skupini. Absolutna razlika pa znaša le 0,67 odstotka. Podobno velja tudi za ZS-ZEL in SZS. Zato tabelo navajamo še enkrat samo za stranke, pri katerih se absolutni deleži razlikujejo vsaj za nekaj odstotkov. V spodnjem delu tabele so zopet podani rezultati za alternativno razvrstitev.

	ZKSSDP	ZSMSL	SDZ	SKD	SKZ	SDZS
1. sk.	1.14	0.28	1.14	-0.97	-0.78	-0.03
2. sk.	-0.70	0.82	-0.43	-0.04	-0.34	0.96
3. sk.	-0.43	-1.11	-0.71	1.02	1.12	0.06
1. sk.	1.14	0.01	1.15	-1.04	-0.55	-0.08
2. sk.	-0.68	0,99	-0.51	0,09	-0.60	0.89
3. sk.	-0.45	-1.00	-0.63	0.94	1.15	0.18

Interpretacija končne razvrstitve z absolutnimi deleži je s podatki iz zgornje tabele le podkrepjena, nikakor pa ne spremenjena. Lahko pa jo poenostavimo in strnemo.

Za prvo skupino so značilni najvišja deleža za ZKS-SDZ ter visok delež za ZSMS-LS v nasprotju z najnižjimi deleži za SKD, SKZ in SDZS.

Za tretjo skupino so značilni najnižja deleža za ZSMS-LS in SDZ ter nizek delež za ZKS-SDP v nasprotju z najvišjima deležema za SDK in SKZ ter povprečnim deležem za SDZS.

Za drugo skupino sta značilna najvišja deleža za ZSMS-LS in SDZS v nasprotju z najnižjim deležem za ZSK-SDP, nizkima deležema za SDZ in SKZ ter povprečnim deležem za SDK.

Podobno je mogoče interpretirati alternativno razvrstitev. Sami nismo našli pomembnejših razlik, razen morda pri SKZ.

Za konec nas je zanimalo, zakaj sta bili 12. in 13. volilna enota z različnimi metodami različno razvrščeni. Ugotovili smo, da po deležih glasov za ZKS-SDP in ZSMS-LS sodita v drugo skupino, po deležih za SOS in SKZ pa v tretjo skupino. Glede na druge posamezne deleže bi bili enoti različno uvrščeni (enkrat ena v drugo in druga v tretjo skupino ter nasprotno).

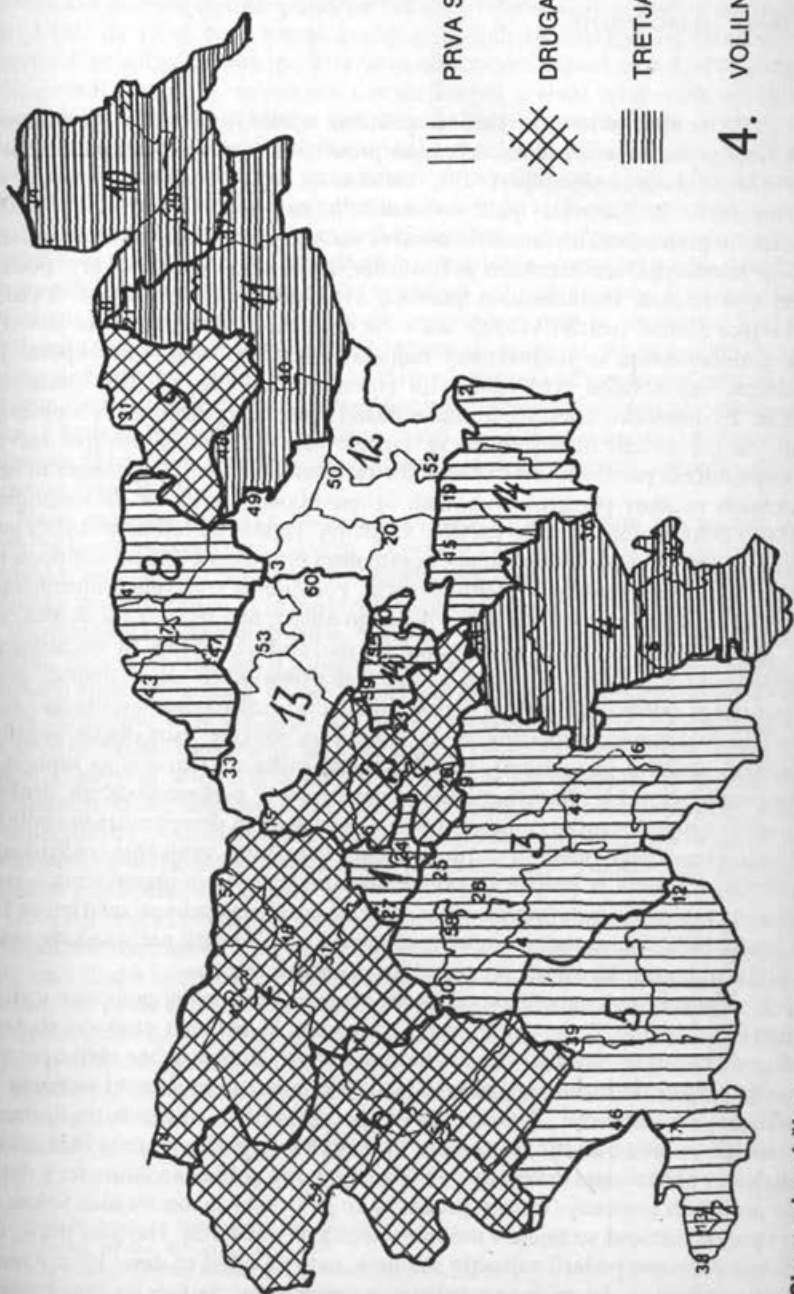
Čeprav je iz rezultatov razviden vpliv posamezne stranke na dobljeno razvrstitev, smo skušali z diskriminantno analizo priti do dodatnih informacij. Žal smo morali ugotoviti, da imamo v analizi premalo enot in da je vsota vrednosti spremenljivk na enotah približno enaka za vse enote. Skratka, naleteli smo na numerične probleme, zaradi katerih rezultati niso bili uporabni.

FERLIGOJ, A. (1982). Razvrščanje v skupine – izbrane teme. Ljubljana: RI FSPN

FERLIGOJ, A. (1989). Razvrščanje v skupine. Ljubljana: RI FSPN

JUG, J. (1988). Metoda voditeljev v programskih paketih CLUSE in SPSS/PC+. Metodološki zvezki 3: 92-105

JUG, j. (1989). Razvrščanje v skupine s SPSS/PC+. Ljubljana: FSPN

Slovenske občine